

**İNŞAAT MÜHENDİSLERİ ODASI
İZMİR ŞUBESİ**

**İNŞAAT MÜHENDİSLERİ ODASI
İZMİR ŞUBESİ**

**EGE ÜNİVERSİTESİ
MÜHENDİSLİK FAKÜLTESİ
İNŞAAT MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ**

**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
MÜHENDİSLİK FAKÜLTESİ
İNŞAAT MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ**

**ANA HATLARIYLA
İNŞAAT
SEKTÖRÜMÜZDE
İŞ GÜVENLİĞİ
SORUNU**

UĞUR MÜNGEN

1.

**YAPI
İŞLETMESİ
KONGRESİ**

18 - 19 EKİM 1996 - İZMİR

ANA HATLARIYLA
İNŞAAT SEKTÖRÜMÜZDE İŞ GÜVENLİĞİ SORUNU

Uğur MÜNGEN
İ.T.Ü. İnşaat Fakültesi

ÖZET

Yapı İşletmesi alanındaki bu ilk kongrede, inşaat sektörümüzde iş güvenliği sorununun ana hatlarıyla işlenmesi, bildirisi sahibinin konuyla ilgili doktora tezinde yeralan bazı önemli bulguların sunulması ve tartışılması amaçlanmıştır.

Temel kavramların tanımı yapıldıktan sonra İstatistiksel verilerden yararlanılarak inşaat sektörümüzde son yıllarda meydana gelen iş kazalarının, kaza sonucu sürekli iş göremezlik ve ölüm olaylarının sayısal durumu yansıtılmış, Türkiye geneli, Türkiye'deki diğer iş kolları ve bazı ülkelerin inşaat sektörleri ile karşılaştırmalara yer verilmiştir.

İnşaat sektörümüzdeki iş kazalarının analiziyle elde edilen çeşitli bulgulardan örnekler verilmiştir. Bu çerçevede, iş kazalarının zamansal dağılımları, kazaya uğrayanların işteki unvanlarına, şantiye türlerine göre dağılımlar, ve saptanan kaza tipleri sunulmuştur.

Türkiye'de yürürlükte bulunan iş güvenliği mevzuatı, konuyla ilgili önemli yasalar, tüzük ve yönetmelikler hakkında bilgi verilmiştir.

İş güvenliği konusundaki devlet denetiminin esasları ve bu görevi yürüten birimler tanıtılmış, devlet denetiminin beklenen etkinlikte olamayışının nedenleri üzerinde durulmuştur.

Uygulamadaki durum hakkında bilgi verilmiş, sonuç ve öneriler sunulmuştur.

İş kazaları her yıl, yaşamını sürdürme uğraşı veren binlerce kişinin ölümüne veya sakat kalmasına neden olmakta, meydana gelen maddi kayıplar önemli boyutlarda bulunmaktadır.

Sorun inşaat sektörümüz açısından daha da büyük önem taşımaktadır. İnşaat sektörümüz, Türkiye'deki iş kolları arasında kaza sayısının çokluğu bakımından ilk sırada yer almaktadır. Öte yandan batılı ülkelerin inşaat sektörleri arasında iş güvenliği açısından başarı düzeyi en düşük olan sektördür.

Yapı İşletmesi alanındaki bu ilk kongrede inşaat sektörümüzün bu güncel ve önemli sorununun ana hatlarıyla tanıtılması, bildiri sahibinin konuyla ilgili doktora çalışmasına ait araştırma bulgularından örnekler sunulması ve tartışılması amaçlanmıştır.

1.1. Kaza Kavramı ve İş Kazası

Genel olarak "kaza", kasıt söz konusu olmaksızın meydana gelen, beklenmedik ve sonucu arzu edilmeyen bir olayı belirtmektedir.

Kaza kavramının bu genel tanımı üzerinde yaygın bir fikir birliği bulunmasına karşın "iş kazası" kavramının tanımında farklı yaklaşımların bulunduğu, kavram üzerindeki tartışmalardan ve uzmanlar arasındaki görüş ayrılıklarından anlaşılmaktadır.

Hangi olayların iş kazası olduğu, hangilerinin olmadığı hususunda yapılan tartışmalar değerlendirilince, bu kavramın "teknik" ve "hukuksal" açıdan iki ayrı yaklaşımla incelenmesinin uygun olacağı görüşü ağırlık kazanmaktadır:

1.1.1. Teknik Açıdan İş Kazası Kavramı

İş kazası kapsamını geniş tutan araştırmacıların kavramla ilgili tanımlarına iki örnek aşağıda sunulmuştur:

- İş kazası (ya da genellikle kaza), önceden planlanmamış, bilinmeyen ve kontrol altına alınamamış olan, çevresinde sakıncalar yaratabilecek olaylardır. İş

güvenliği tekniği açısından olayın, çevredeki canlı veya cansızlara zarar getirmesi olasılığı söz konusudur (1).

- İş kazası, olaylar zincirinde beklenmedik ve hatalı bir davranış ya da teknik bir arıza nedeniyle ortaya çıkan, sonucunda her zaman bir sakatlanma, ölüm ya da tahrip görülme bile belirli bir faaliyetin tamamlanmasını engelleyen bir olaydır (2).

Sadece kişilere zarar veren olayların iş kazası sayılabileceği görüşünü savunan araştırmacılardan Federal Alman Dr.Skiba, iş kazasını şöyle tanımlamaktadır:

- Kaza, dıştan ve ani bir etkiyle meydana gelen ve kişilere zarar veren istenmeyen bir olaydır (3).

1.1.2. Hukuksal Açıdan İş Kazası

Çalışanın korunması ana kuralı, hukuksal açıdan iş kazası kavramının geniş tutulmasına neden olmuştur.

Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 11.maddesinde iş kazası ve meslek hastalığının tanımı yapılmıştır (4). Bu maddenin (A) fıkrasında şu açıklama bulunmaktadır:

- İş kazası, aşağıdaki hal ve durumlardan birinde meydana gelen ve sigortalıyı hemen ve sonradan bedence veya ruhça arızaya uğratan olaydır:
 - a) Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada
 - b) İşveren tarafından yürütülmekte olan iş dolayısıyla,
 - c) Sigortalının, işveren tarafından görev ile başka bir yere gönderilmesi yüzünden asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,
 - d) Emzikli kadın sigortalının çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda,
 - e) Sigortalının, işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere toplu olarak götürülüp getirilmeleri sırasında.

Görüldüğü gibi, yasa koyucu çalışanın bedence veya ruhça zarar görmesi koşulunu esas almış ve bu zararın sonradan

da ortaya çıkması olasılığını gözönünde bulundurmıştır. İş kazasının bu tanımında, çalışanlara zarar veren olaylar söz konusu olup, tesislere, makinelere, hammaddeye zarar veren kazalar yasa maddesinin kapsamı dışında bırakılmıştır.

1.2. İş Güvenliği Kavramı

Genel anlamda iş güvenliği kavramı çalışanların, işletmenin ve üretimin her türlü tehlike ve zararlardan korunmasını içermektedir. Nitekim, Alman literatüründe genel anlamdaki iş güvenliği üç bileşene ayrılarak incelenmektedir:

1. İş (Çalışma) Güvenliği (Arbeitssicherheit)
2. İşletme Güvenliği (Betriebssicherheit)
3. Üretim Güvenliği (Produktionssicherheit)

Insan hayatının öncelik taşıması nedeniyle, işletme ve üretim güvenliği konularının ikinci planda kaldığı ve uluslararası alanda iş güvenliği kavramıyla genel olarak çalışanların güvenliğinin ifade edildiği görülmektedir. Bu yaklaşım esas alındığında, kavram için aşağıdaki tanım uygun görülmektedir (5).

"İşyerinde, çalışma koşullarından kaynaklanan, çalışanlara yönelik tehlikelerin araştırılması ve önlenmesi amacıyla yapılan yöntemli çalışmaların tümüne iş güvenliği denir"

2. İŞ KAZALARININ SAYISAL DURUMU VE BAZI KARŞILAŞTIRMALAR

2.1. İş Kazası İstatistikleri

Türkiye'de meydana gelen iş kazalarına ait sayısal veriler, Sosyal Sigortalar Kurumu'nca yayınlanan istatistik yıllıklarından elde edilebilmektedir. Bu istatistikler, sadece SSK kapsamında çalışanların uğradıkları kaza sayılarını yansıtmakta ve ayrıca iş kolu bazında ayrıntılı veriler içermemektedir. SSK kapsamı dışında çalışanların uğradıkları kaza sayısının da önemli boyutlarda bulunduğu tahmin edilmekle birlikte, bu konuda başka bir kaynağın bulunmaması nedeniyle, istatistiksel değerlendirmelerde sadece SSK istatistik yıllıklarındaki rakamları esas almak zorunluluğu bulunmaktadır. SSK istatistiklerine göre son üç yıla ait kaza sayıları Tablo 2.1'de sunulmuştur:

Tablo 2.1: Türkiye Geneline ve İnşaat Sektöründe Meydana Gelen İş Kazası Sayıları

Yıl	Toplam sayı		S.İşgöremezlik		Ölüm	
	Türkiye Geneli	İnşaat Sektörü	Türkiye Geneli	İnşaat Sektörü	Türkiye Geneli	İnşaat Sektörü
1992	139.464	22.863	3.453	590	1.776	559
1993	109.563	17.535	3.943	556	1.516	464
1994	92.087	13.991	3.209	480	1.191	421
Ort:	113.705	18.130	3.535	542	1.494	481

Bu üç yılın ortalama değerleri dikkate alınarak ve günde 8 saat, yılda yaklaşık 300 gün çalışıldığı kabulüyle, inşaat sektörümüzde:

- . Her iş günü 76, her iş saati 10, yaklaşık her 6 dakikada 1 iş kazası meydana gelmektedir.
- . Her iş günü yaklaşık 2 kişi sürekli iş göremez duruma düşmekte ve yine 1-2 kişi kaza sonucu yaşamını yitirmektedir.

İnşaat sektörümüzdeki iş kazalarının bir olumsuz özelliği de ölümle sonuçlanan kaza oranının büyüklüğüdür. Türkiye'deki tüm iş kazalarının %1.3'ü ölümle sonuçlanırken, inşaat sektörümüzde iş kazalarının % 2.7'si ölümle sonuçlanmaktadır.

2.2. Bazı Karşılaştırmalar

SSK istatistiklerinden son üç yıla ait ortalama kaza sayıları esas alınarak inşaat sektörü ile Türkiye'deki diğer iş kolları karşılaştırıldığında:

Toplam kaza sayısı bakımından inşaat sektörü (18.130) birinci sırada yer almakta, Metalden Eşya İmali (13.108) Kömür Madenciliği (10.130) ve Dokuma Sanayii (8.217) işkolları onu izlemektedir.

Ölümle sonuçlanan kaza sayısı bakımından yine inşaat sektörü (481) birinci sırada yer almakta, onu Kömür Madenciliği (389) Nakliyat İş Kolu (150) ve Gıda Maddeleri Sanayii (34) izlemektedir.

İş kazaları açısından yapılan değerlendirmelerde iş kollarını veya ülkeleri sadece kaza sayılarına bakarak karşılaştırmanın sağlıklı olmadığı, baz alınan zaman periyodunda, çalışan işçi sayısı, çalışılan iş saati toplamı gibi faktörlerin de dikkate alınmasının gerekli olduğu açıktır. Bu nedenle, konuyla ilgili değerlendirmelerde "Kaza Sıklığı", "Kaza Frekansı", "Kaza Ağırlık Oranı" v.b. karşılaştırma ölçütleri kullanılmaktadır (5). Burada bu ölçütlerle ilgili ayrıntıya girilmemiştir.

Pratik amaçlar için:

$$k_s = \frac{K \times 1000}{A}$$

k_s = Kaza sıklığı

K = Kaza sayısı

A = Çalışan işçi sayısı

formülü ile ifade edilen ve belirli bir zaman periyodu (1 yıl, 6 ay v.b) için çalışan 1000 kişi başına düşen kaza sayısını veren "kaza sıklığı (k_s)" ölçütü kullanılmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun istatistiklerinde de genellikle bu ölçüt esas alınarak ülkeler arasında karşılaştırmalar yapılmaktadır.

Kaza sıklığı (k_s) değeri esas alınarak inşaat sektörümüz Türkiye'deki diğer iş kolları ile karşılaştırıldığında, ilk on iş kolu içine girmediği dikkati çekmektedir. Ancak, özellikle çalışan işçi sayılarının SSK istatistiklerine sağlıklı bir biçimde yansımamış olduğu bu nedenle de tahminlerin aksine sonuçlar çıktığı kuşkusunu bulunmaktadır.

İnşaat sektörümüz, ILO istatistiklerindeki verilerden yararlanılarak bazı ülkelerin inşaat sektörleriyle karşılaştırıldığında iş güvenliği açısından önemli ölçüde başarısız olduğu görülmektedir. Bir örnek olarak ölümle sonuçlanan kaza sıklığı açısından yapılan karşılaştırma Şekil 2-1'de sunulmuştur. Son yıllara ait ILO istatistikleri elde edilemediğinden 1983-87 döneminin değerleri hesaplanabilmiştir.

Şekil 2-1 : Türkiye ve Bazı Dış Ülkelerin İnşaat Sektörlerinde Ölümle Sonuçlanan Kaza Sıklığı Değerleri

3. TÜRKİYE'DEKİ İNŞAAT İŞ KAZALARINA AİT ARAŞTIRMA BULGULARINDAN ÖRNEKLER

3.1. Araştırma Hakkında Genel Bilgi

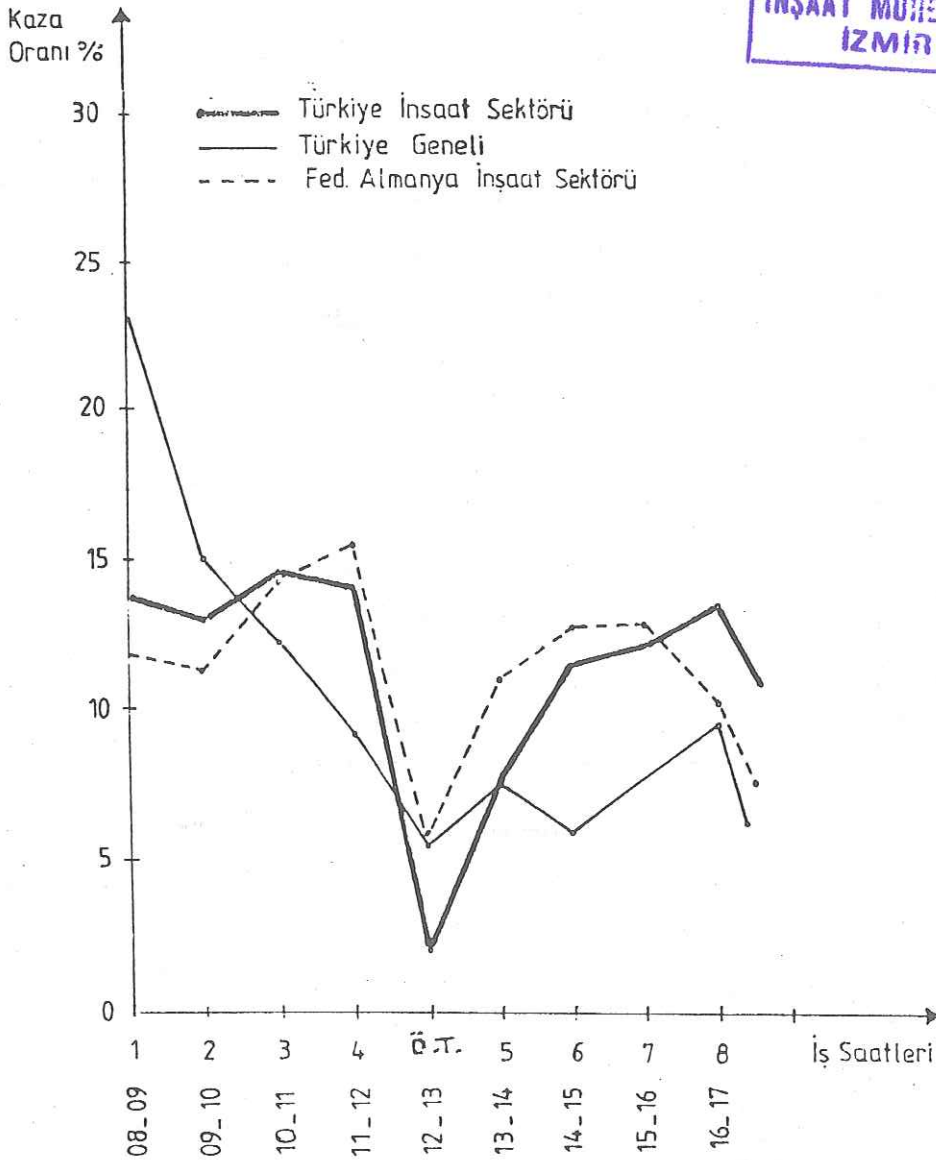
İş güvenliğini sağlamaya yönelik düzenlemelerin, ülke gerçekleri, çalışma hayatının koşulları ve iş kolunun özellikleriyle ilişkili somut verilere dayalı olarak gerçekleştirilmesinin gerekli olduğu düşünüülerek, Türkiye'deki şantiyelerde meydana gelmiş olan 3347 iş kazası incelenmiş ve çeşitli kriterler açısından analiz edilmiştir. Bildiri sahibinin doktora çalışması sürecinde gerçekleştirilen bu araştırmada SSK Genel Müdürlüğü arşivlerindeki iş kazası dosyalarından yararlanılmıştır.

İncelemenin yapıldığı arşivlere, sadece çalışma gücünün kaybedilmesine neden olabilecek önemli yaralanma ve ölümle sonuçlanan iş kazaları intikal ettiğinden değerlendirilen olaylar arasında hafif yaralanmalarla atlatılan iş kazaları yer almamaktadır. Geniş kapsamlı araştırmada çok yönlü ve ayrıntılı bulgular elde edilmiştir. Bildiride bu bulgulardan önemli olan birkaçı özet olarak sunulmuştur.

3.2. İş Kazalarının Zamansal Dağılımları

Çalışma hayatını ve özellikle çalışan bireyi etkileyen birçok koşulun zaman faktörüne bağlı olarak değiştiği bir gerçektir. Zaman biriminin büyüklüğüne göre, çalışanın fizyolojik ve psikolojik durumunda, işyeri koşullarında ve iklim şartlarında oluşan bazı olumsuz değişiklikler iş kazalarına zemin hazırlamaktadır.

İncelenen olayların günün iş saatlerine göre dağılımı Şekil 3-1'de gösterilmiştir. Aynı şekil üzerinde gösterilen Fed.Almanya inşaat sektörü'ne ait dağılım inşaat sektörümüzdekine benzerdir. SSK istatistiklerinde Türkiye geneli (tüm iş kollarındaki kazalar) için verilen dağılımın ise farklı olduğu dikkati çekmektedir. İnşaat iş kazalarının öğlen ve akşam paydoslarına yakın saatlerde yoğunlaşmasının başlıca nedeni "yorgunluk" faktörüdür.

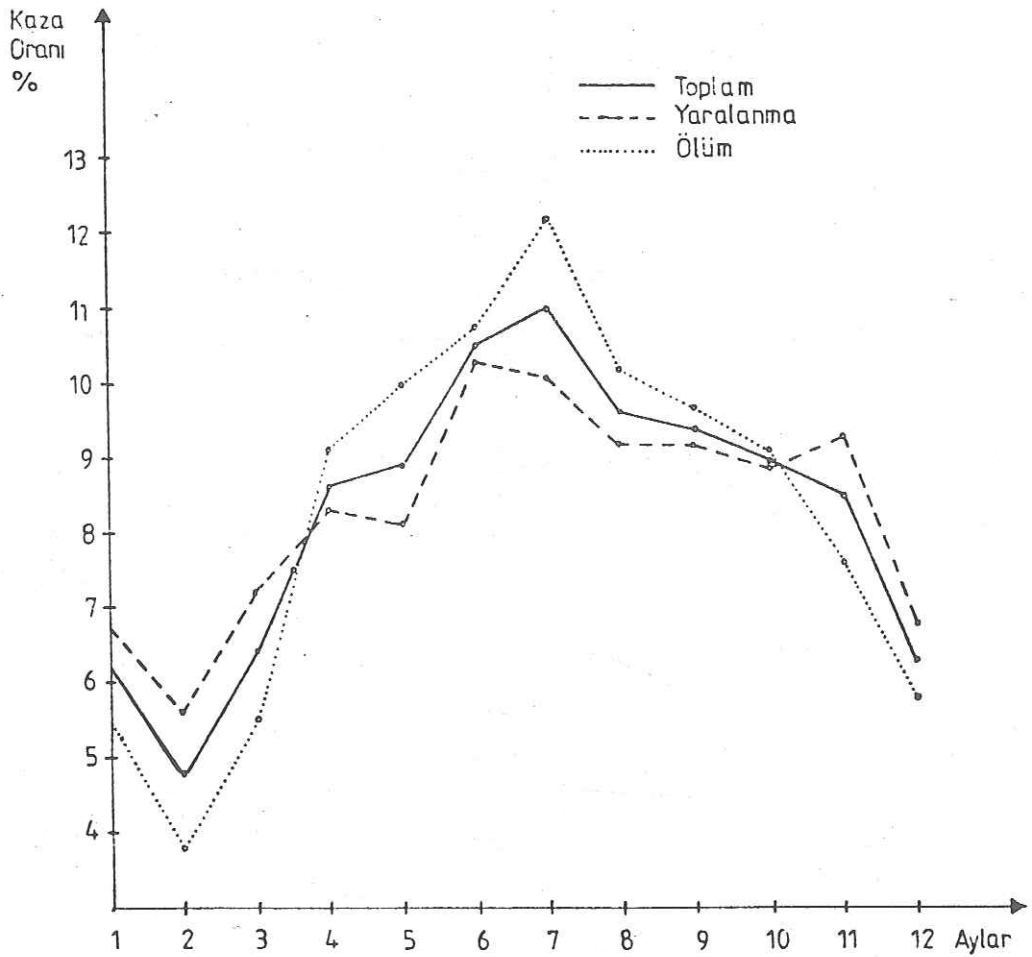

Şekil 3-1: İncelenen İş Kazalarının, İş Saatlerine Göre Dağılımları (Ö.T.:Öğlen tatili saati)

Haftanın günlerine göre dağılımında, Pazartesi günleri meydana gelen kaza oranı diğer günlere oranla biraz daha büyük çıkmıştır. Pazar gününü (kısmen) dinlenerek geçiren elemanların, hafta başında işe uyum sağlayamamasının bu farklılığı doğuran etken olduğu düşünülmektedir. Pazartesi gününe ait kaza oranı %16.7, Salı %15.2, Çarşamba %15.1, Perşembe %14.4, Cuma 14.5, Cumartesi %13.3, Pazar %10.1'dir. %0.9 oranındaki kazanın meydana geldiği gün saptanamamıştır.

İncelenen 3347 iş kazasının yılın aylarına göre dağılımı Şekil 3-2'de sunulmuştur. İnşaat sektörümüzde Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül ayları itibariyle faal işyeri, çalışan işçi

sayısı, günlük çalışma süresi bakımından önemli bir fark bulunmadığı halde, kaza oranının Temmuz ayında maksimum değerde olması dikkati çekmektedir. Açıkta ve ağır koşullarda çalışan inşaat işçisi üzerinde Temmuz ayındaki yüksek hava sıcaklığının olumsuz etkisi sonucu bu dağılımın oluştuğu kanısına varılmaktadır. Yapılan araştırmalar, çalışma ortamında 18°C sıcaklığın optimal değer olduğunu, 25°C sıcaklığın fiziksel kramp başlangıcına yol açtığı 30°C sıcaklıkta zihinsel faaliyetlerin ve tepkilerin yavaşladığını ve hataların başladığını göstermiştir.

Şekil 3-2: İncelenen İş Kazalarının Yılın Aylarına Göre Dağılımları

3.3. Şantiye Türlerine Göre Dağılımı

Tablo 3-1'de bina inşaatları şantiyelerindeki kaza sayısının çokluğu dikkati çekmektedir. Doğal olarak bina inşaatlarının diğer inşaat türlerine oranla çok daha fazla olmasının bu sonuç üzerindeki etkisi büyüktür. Ancak bina inşaat-

larındaki tehlike odaklarının çokluğu da gözardı edilmemelidir. İnşaat sektörümüzdeki yapı türlerine ve bu şantiyelerde çalışan işçi sayılarına ait istatistikler mevcut olmadığından bu konuda anlamlı yorumlar yapılamamaktadır.

Tablo 3-1 : İncelenen İş Kazalarının Şantiye Türlerine Göre Sayısal Dağılımları

Şantiye Türü	ÖLÜM		YARALANMA		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bina	835	56.9	1155	61.5	1990	59.5
Yol	192	13.1	220	11.7	412	12.3
Demiryolu	26	1.8	52	2.8	78	2.3
Kanal	92	6.3	58	3.1	150	4.5
Köprü	19	1.3	96	5.1	115	3.4
Tünel	17	1.2	20	1.1	37	1.1
Liman	22	1.5	27	1.4	49	1.5
Baraj	58	4.0	74	3.9	132	3.9
Yıkım İşleri	49	3.3	4	0.2	53	1.6
Enerji Nakil	53	3.6	83	4.4	136	4.1
Diğer	105	7.2	90	4.8	195	5.8
	1468		1879		3347	

3.4. Kazaya Uğrayanların İşteki Ünvanlarına Göre Dağılımı

Tablo 3-2'de sunulan dağılımda vasıfsız işçilerin uğradığı kaza oranının büyüklüğü dikkati çekmektedir. Sayısal çokluklarının bu sonuç üzerinde etkili olmasının yanı sıra kırsal alandan gelip mevsimlik çalışan vasıfsız elemanların iş güvenliği açısından özellikle üzerinde durulması gereken grup olduğu da bir gerçektir.

Tablo 3-2: İncelenen İş Kazalarının, Kazaya Uğrayanların İşteki Ünvanlarına Göre Sayısal Dağılımları.

Kazaya Uğrayanın İşteki Ünvanı	ÖLÜM		YARALANMA		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Düz (Vasıfsız) İşçi...	786	53.5	907	48.3	1693	50.6
Usta	369	25.1	598	31.8	967	28.9
Çırak	12	0.8	21	1.2	33	1.0
Nezaretçi Personel ..	54	3.7	29	1.5	83	2.5
İş Mak. Operatörü	74	5.0	36	1.9	110	3.3
Taşıt Şoförü	22	1.5	50	2.7	72	2.2
Operatör-Şoför Yard..	67	4.6	80	4.3	147	4.4
Teknik Personel	49	3.3	41	2.2	90	2.7
Diğer Elemanlar	35	2.4	117	6.2	152	4.5
	1468		1879		3347	

3.5. Kaza Tipleri

İncelenen olaylar, oluşbiçimlerine göre gruplandırılmış ve Tablo 3-3'te yer alan kaza tipleri saptanmıştır.

Tablo 3-3 : İncelenen İş Kazalarının "Kaza Tipleri"ne Göre Sayısal Dağılımları (Ana Gruplar)

No.	Kaza Tipi	ÖLÜM		YARALANMA		TOPLAM	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
01	İnsan Düşmesi	538	36.6	426	22.7	964	28.8
02	Malzeme Düşmesi ...	139	9.5	202	10.8	341	10.2
03	Malzeme Sığraması.	5	0.3	158	8.4	163	4.9
04	Kazı Kenarının Göçmesi	98	6.7	40	2.1	138	4.1
05	Yapı Kısımının Çökmesi	86	5.9	24	1.3	110	3.3
06	Elektrik Çarpması.	212	14.4	34	1.8	246	7.3
07	Patlayıcı Madde (Dinamit)Kullanımındaki Kazalar...	37	2.5	65	3.5	102	3.0
08	Yapı Mak.Kazalar..	162	11.0	59	3.1	221	6.6
09	Tezgahlara ve Mak. Elemanlarına Uzuv Kaptırma	-	-	525	27.9	525	15.7
10	Malzeme Arasında Altında Uzuv Sıkışması	1	0.1	180	9.6	181	5.4
11	El Alet.Ele Vurma	-	-	36	1.9	36	1.1
12	Sivri Uçlu,Keskin Kenarlı Cis.Yaral.	-	-	70	3.7	70	2.1
13	Şantiye İçi Trafik Kazaları	151	10.3	26	1.4	177	5.3
14	Diğer Tipteki Kaz.	39	2.7	34	1.8	73	2.2
		1468		1879		3347	

Ana gruplar olarak düzenlenen kaza tiplerinin her biri için alt gruplar da oluşturulmuş olup bu ayrıntıların sunulmasına bildiri hacmi açısından olanak bulunmamıştır. Örnek olarak, en fazla rastlanan insan düşmesi tipindeki kazaların %28.1'i döşeme kenarından boşluğa düşme, %23.1'i iskelelerden düşme, %9.8'i asansör-aydınlık boşluklarına düşme, %9.3'ü çatılardan düşme, %7.3'ü hemzemin düşme, %5.9'u elektrik-telefon direklerinden düşme, %5.7'si merdivenlerden düşme tipinde meydana gelmiştir.

3.6. Diğer Bulgular

İncelenen 3347 örnek olay sayısının; kamu ve özel sektör işyerlerine, şantiyelerin büyüklüklerine, kazaya uğrayanların

yaş gruplarına, işyerindeki deneyim sürelerine, kaza anında yaptıkları işlere göre dağılımları, kaza tiplerinin alt grupları, şantiye türlerine, işteki ünvanlara, yapılan işlere göre kaza tiplerinin dağılımı, yaralanma tipleri ve vücut bölgelerine göre dağılımları saptanmış ve dış ülkelerdeki benzer bulgularla karşılaştırılmıştır. Ayrıca mahkemelerde dava konusu olan 400 iş kazasının analizi yapılarak, kazalara neden olan güvensiz durum ve davranışlar, kusurlu bulunan kişiler, kusur oranları ve kusurlu bulunma nedenleri saptanmıştır (5).

4. TÜRKİYE'DEKİ İŞ GÜVENLİĞİ MEVZUATI

Türkiye'de yürürlükte bulunan birçok yasada iş güvenliğini doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren maddeler bulunmaktadır.

Aşağıda, ilgili yasa, tüzük, yönetmelik vb. düzenlemeler kısaca tanıtılmış ve iş güvenliği mevzuatı değerlendirilmiştir.

4.1. Önemli Yasalar

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusuyla ilgili olan maddeler numaralarıyla birlikte, önemli yasalarımız şunlardır:

Anayasa (m.50), Türk Ceza Kanunu (m.455,456 ve 459), Borçlar Kanunu (m.332), Umumi Hıfzısıhha Kanunu (m.173-180), Belediyeler Kanunu (m.15), Maden Kanunu (m.90-95), Sosyal Sigortalar Kanunu (m.11,26,27,130), İş Kanunu (m.73-80), İmar Kanunu (m.21,28,39,40).

4.2. Tüzükler

"İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü", bu konudaki en geniş kapsamlı tüzük olup tüm işyerlerinde uygulanması gereken 537 maddeden oluşmaktadır.

"Yapı İşlerinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü", inşaat sektörümüzü yakından ilgilendiren tüzük olup, ilk tüzükte öngörülenlerden başka yapı işlerinin özelliği gereğince alınması gereken önlemler bu tüzükte açıklanmıştır. 141 maddeden oluşmaktadır.

Konuyla ilgili diğer önemli tüzükler şunlardır; Ağır ve Tehlikeli İşler Tüzüğü, İşçi Sağ. ve İş Güv.Kurulları Hakkında Tüzük, Parlayıcı Patlayıcı Tehlikeli ve Zararlı Maddelerle Çalışılan İşyerlerinde ve İşlerde Alınacak Tedbirler Hakkında Tüzük, İşyerlerinde İşin Durdurulması veya İşyerinin Kapatılmasına İlişkin Tüzük, Fazla Çalışma Tüzüğü, Maden ve Taş Ocakları İşletmelerinde ve Tünel Yapımında Alınacak İşçi Sağ. ve İş Güv.Önlemlerine İlişkin Tüzük, İş Teftişi Tüzüğü, Radyasyon Sağlığı Tüzüğü, İş Süreleri Tüzüğü, İşçi Çalışma ve Kimlik Karnesi Tüzüğü, İş Kolları Tüzüğü, Sağlık Kuralları Bakımından Günde Ancak 7,5 saat veya Daha Az Çalışılması Gereken İşler Hakkında Tüzük.

4.3. Yönetmelikler

Konuyla ilgili çok sayıda yönetmelikten önemli olan bazıları şunlardır; Gayrisıhhi Müesseselere Ait Yönetmelik, Elektrik İç Tesisat Yönetmeliği, Elektrik Kuvvetli Akım Tesisat Yönetmeliği, Elektrik Enerji Tesisleri Yönetmeliği, Kuvvetli Akım Elektrik Dağıtım ve Bakım Yönetmeliği, İşyeri Hekiminin Çalışma Şartlarıyla Görev ve Yetkileri Yönetmeliği, Makina Koruyucuları Yönetmeliği, Gürültü Kontrol Yönetmeliği, İMO Mesleki Denetim Yönetmeliği.

4.4. TSE Standartları ve Uluslararası Sözleşmeler

Türk Standartları Enstitüsü'nün konuyla ilgili standart sayısı 90 civarındadır. Öte yandan Türkiye'nin de imzalamış olduğu ILO sözleşmelerinden bazıları İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği konusuyla ilgilidir (5).

4.5. Mevzuatın Değerlendirilmesi

Türkiye'de yürürlükte bulunan iş güvenliği mevzuatına yönelik eleştiriler şu hususlarda yoğunlaşmaktadır:

- Türkiye'de geniş kapsamlı bir iş güvenliği mevzuatının yürürlükte bulunduğu, ilgili yasa, tüzük ve yönetmeliklerle bir kaynak bolluğunun oluşmuş olduğu konusunda fikir birliği bulunmaktadır.

- Mevzuatta, kaynak bolluğu ve sistemsizlikten ileri gelen önemli bir dağınıklık sözkonusudur.
- Batı'dan tercümelerle oluşturulan mevzuatta, Türkiye'nin teknolojik koşullarına ve çalışma hayatının gerçeklerine uymayan maddeler bulunmaktadır.
- İşveren kesimi temsilcilerinin eleştirileri, mevzuatın işverenlere ağır sorumluluklar yüklemiş olduğu noktasında yoğunlaşmaktadır.
- İşçi kesimi temsilcileri, Türkiye'deki iş güvenliği mevzuatını kapsam olarak genellikle yeterli bulmakta ancak, mevzuatta öngörülen hususların işverenlerce uygulanmamasından yakınmaktadırlar.

İnşaat uygulamalarına ait mevzuatla ilgili olarak da aşağıdaki hususların belirtilmesinde yarar görülmüştür:

- Sistemsizlik ve dağınıklık inşaat uygulamalarıyla ilgili mevzuat için de sözkonusudur.
- Yapı İşlerinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü dar kapsamlı olup birçok önemli konuyu içermemektedir. Bu konuların diğer tüzük veya yönetmeliklerden izlenmesi ve uygulanması yasal zorunluluk gereğidir.
- Şantiyede iş güvenliğinin sağlanmasıyla ilgili görev yetki ve sorumluluk dağılımına ait sağlıklı bir düzenlemenin de bu tüzükte bulunmadığı görülmektedir.
- Sadece Yapı İşlerinde İşçi Sağ. ve İş Güv.Tüzüğü bile yeterince uygulanmazken, bu tüzükte bulunmayan konulara ait önlemlerin diğer mevzuat bölümlerinden izlenip uygulanmasını beklemek gerçekçi bir yaklaşım değildir.
- İnşaat uygulamalarında karşılaşılabilecek tüm konulara ait iş güvenliği önlemlerini içeren ve çalışma hayatının koşullarına uygun olan yeni bir mevzuatın hazırlanması gerekli görülmektedir.

5. İŞ GÜVENLİĞİ KONUSUNDAKİ DEVLET DENETİMİ

Türkiye'de genel olarak iş hayatını denetleme yetkisi Devlet'e aittir. Bu husus, İş Kanunu'nun 88.maddesinde

12400 1001000000 1000000 1000000
açıklanmış olup maddenin birinci fıkrasında "Çalışma hayatı ile ilgili mevzuatın uygulanmasını Devlet izler, denetler ve teftiş eder" denmektedir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın işçi sağlığı ve iş güvenliği konusundaki denetimden sorumlu birimi İş Teftiş Kurulu'dur. Denetim konusunda ayrıca Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü bünyesinde görev yapan müfettişler de bazı yetkilere sahiptirler.

Devlet denetiminin etkin olamayışının başlıca nedeni eleman sayısının yetersizliğidir. İş Teftiş Kurulu bünyesinde görevli iş müfettişleri 250 civarında değişmektedir. Bu kadroyla, Türkiye'deki işyerlerinin en çok % 10'unun yılda bir kez denetlenebilmesi olanak dahilindedir. Bunun yanı sıra, araç gereç ve çalışma koşulları açısından önemli sorunların da olumsuz bir etken olduğu belirtilmektedir.

6. UYGULAMADAKİ DURUM

İnşaat sektörümüzdeki birkaç büyük firma dışında iş güvenliği konusuna gereken önemin verilmediği, mevzuat hükümlerinin uygulanmadığı, büyük ihmallerin yapıldığı, iş güvenliği bilincinin oluşmamış olduğu ve önemli bir eğitim eksikliğinin bulunduğu, birçok işverenin bu konudaki harcamaları külfet olarak gördüğü, özellikle incelenen kazaların %53'ünün meydana gelmiş olduğu 1-10 işçinin çalıştığı küçük şantiyelerin usta-kalfa niteliğindeki elemanların inisiyatifinde bulunduğu, uygulamada görev yapan mühendis ve mimarların büyük çoğunluğunun iş güvenliği konusunda yetersiz olduğu saptanmıştır (5).

SONUÇ

İnşaat sektörümüzdeki iş güvenliği sorunu ana hatlarıyla ve özet bilgiler çerçevesinde tanıtılmaya çalışılmıştır.

Çok yönlü ve geniş kapsamlı olan bu sorunun bu çerçevede yeterince dile getirilmesi ve iyileştirici önerilerin ayrıntılı olarak sunulması olanağının bulunmadığı açıktır. Ancak bu konuda öncelik taşıyan bazı hususların vurgulanması gerekli görülmektedir.

İş güvenliğine verilen önem, herşeyden önce insan hayatına verilen değerin bir ölçüsüdür. Dolayısıyla konunun öneminin benimsenmesi ve iş güvenliği bilincinin oluşturulması, bunun için de öncelikle etkin bir eğitim ve öğretimin gerçekleştirilmesi kaçınılmazdır.

Disiplinlerarası nitelik taşıyan bu konuda, ulusal düzeyde bir organizasyonun oluşturulması, bilimsel araştırmalara ağırlık verilmesi ve destek sağlanması, sağlıklı istatistiksel verilerin elde edilmesi, iş güvenliği mevzuatındaki yetersizliğin giderilmesi, denetiminin daha etkin hale getirilmesi, sendikalara, meslek odalarına bu konuda görev ve yetki verilmesi öncelik taşıyan hususlardır.

KAYNAKLAR

- (1) AKYÜZ, N., İş Güvenliği Tekniği Çalışma Ortamı ve Verimlilik, İşyerinde Fiziksel Ortamın İyileştirilmesi Seminer Notları, Ankara, MPM Yayınları, No.212, 10-22, 1977.
- (2) AKKÖK, A., İş Kazalarının Maliyeti ve İş Güvenliği, Ank Ankara, MPM Yayınları No.204, 1977.
- (3) SKİBA, R., Taschenbuch Arbeitssicherheit, Bielefeld, Erich Schmidt Verlag, 1976.
- (4) CENTEL, T., Sosyal Sigortalar Kanunu ve İlgili Mevzuat, İstanbul, Beta Basım Yayım A.Ş., 1991
- (5) MÜNGEN, M.U., Türkiye'de İnşaat İş Kazalarının Analizi ve İş Güvenliği Sorunu, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, 1993.
- (6) DEMİR, F., İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tedbirlerinin Alınmasında İşverenin Sorumluluğu, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Sempozyumu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayını, 329-341, 1988.